

Justyna Chucherko

ZNACZENIE DLA STOSUNKÓW POLSKO-ROSYJSKICH POLSKO-ROSYJSKIEJ GRUPY ds. TRUDNYCH

Geneza Polsko-Rosyjskiej Grupy ds. Trudnych

Stosunki polsko-rosyjskie obfitują w wiele niewyjaśnionych, wywołujących liczne kontrowersje wydarzeń. Jest to wynikiem trudnej historii i zawiłych polsko-rosyjskich dziejów. W pewnym momencie jednak uświadomiono sobie, zwłaszcza na najwyższych szczeblach władzy, że bez uregulowania trudnych i bolesnych spraw z przeszłości, nie są możliwe poprawne międzynarodowe stosunki i dobre relacje pomiędzy tak bliskimi sąsiadami, jakimi są Rzeczpospolita Polska i Federacja Rosyjska. W celu przezwyciężenia problematycznych zagadnień postanowiono powołać specjalną organizację, której zadaniem miało stać się działanie na rzecz wyjaśniania spornych tematów, szczególnie dotyczących historycznych relacji polsko-rosyjskich. Jest to szczególnie ważne działanie, głównie ze względu na coraz częstsze wykorzystywanie polityki historycznej do realizacji celów związanych z partykularnymi interesami politycznych, czy różnego rodzaju grup społecznych. Wydaje się, że połączenie polityki z historią w odniesieniu do najbliższych sąsiadów, jakimi są Polska i Federacja Rosyjska, może przynieść wiele negatywnych skutków, głównie z powodu odmiennego spojrzenia obu krajów na historyczne wydarzenia. W sposób odmienny mogą one je interpretować, a interpretacje te wykorzystywać przeciwko sobie na arenie międzynarodowej. Dodatkowo jest to niezrozumiałe dla pozostałych uczestników stosunków międzynarodowych, wywołuje ich zdziwienie.

Okazją do nawiązania współpracy w tej jakże ważnej, dziedzinie polityki historycznej oraz działania na rzecz wypracowania kompromisu, stała się oficjalna wizyta prezydenta Federacji Rosyjskiej Władimira Putina w Polsce, która odbywała się w dniach 16–17 stycznia 2002 r. Została wówczas wysunięta propozycja powołania wspólnej, Polsko-Rosyjskiej Grupy ds. Trudnych. Pierwotnie celem tej grupy miało być zainicjowanie dialogu na linii Moskwa–Warszawa, dotyczącego trudnych i nie do końca wyjaśnionych spraw z przeszłości, a także problemów we wzajemnych współczesnych stosunkach. W ówczesnym składzie grupy znaleźli się przede wszystkim reprezentanci urzędów i instytucji państwowych Polski i Rosji: Ministerstwa Spraw Zagranicznych, Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji oraz Ministerstwa Sprawiedliwości¹.

Jednak pomimo wysokich kwalifikacji, tak dobrany zespół ekspertów nie był w stanie sprostać postawionemu zadaniu, co spowodowało zawieszenie jej działalności. Osoby wchodzące w ówczesny skład nie wykazały się bowiem zrozumieniem odmiennego stosunku partnera. Dodatkowo niekorzystnie na pracę wpłynął pogarszający się klimat polityczny, utrudniający porozumienie pomiędzy państwami. Na taki stan wpłynęła zarówno dynamiczna sytuacja na arenie międzynarodowej, jak i wydarzenia zachodzące w stosunkach bilateralnych. Wzajemna nieufność zaczęła narastać szczególnie szybko pod koniec 2004 r. od momentu zaangażowania się Polski, reprezentowanej przez ówczesnego prezydenta Aleksandra Kwaśniewskiego, we wspieranie Pomarańczowej Rewolucji na Ukrainie. Polska poparła wówczas prozachodniego kandydata Wiktora Juszczenkę, którego przeciwnikiem był Wiktor Janukowycz, oficjalnie promowany przez Kreml.

Jak wspomniano, zaangażowanie się Polski na Ukrainie niekorzystnie wpłynęło na wzajemne kontakty – należy tu wspomnieć m.in. negatywną reakcję Rosji na polską krytykę po zabójstwie byłego prezydenta Czeczenii Asłana Maschadowa, obchody 60-lecia zakończenia II wojny światowej, podczas których pominięto udział zbrojny Polaków, niezaproszenie Polski na obchody uroczystości 750-lecia Królewca, napad na dzieci rosyjskich dyplomatów w Warszawie oraz na Polaków w Rosji. Bezspornie kulminacją napięcia w stosunkach dwustronnych okazało się wprowadzenie przez stronę rosyjską embarga na handel polskimi produktami rolniczymi w listopadzie 2005 r.

Stosunkom polsko-rosyjskim nie pomogła również sytuacja wewnętrzna w Polsce. W wyborach parlamentarnych zwyciężyła prawicowa partia Prawo i Sprawiedliwość, a wybory prezydenckie wygrał wywodzący się z tejże partii Lech Kaczyński, negatywnie nastawiony do Kremla. Przyczyniło się to do zmiany priorytetów polityki zagranicznej, ponieważ dało się odczuć wyraźne nastawienie antyrosyjskie. Wielokrotnie wygłaszano tezy, świadczące o wrogości wobec największego polskiego sąsiada – Federacji Rosyjskiej. Na klimat stosunków bardzo silnie oddziaływała także kwestia ulokowania na terytorium Polski elementów

¹ M. Żyła, *Polska gotowa na pojednanie. Rozmowa z Adamem D. Rotfeldem*, www.tolerancja.pl/?polska-gotowa-na-pojednanie,330,,,3 [15.04.2011].

amerykańskiej tarczy antyrakietowej, czemu Rosja kategorycznie się sprzeciwiała, twierdząc, że tego typu urządzenia na terenie Polski (którą wciąż uważała za „sferę uprzywilejowanych interesów”²) jeszcze bardziej pogorszą relacje.

W związku z wymienionymi wyżej wydarzeniami, działalność grupy została zawieszona. Jej dorobek nie był też zbyt imponujący, głównie ze względu na fakt, że po raz pierwszy spotkała się ona dopiero w 2005 r., a do chwili wstrzymania prac odbyło się tylko jedno posiedzenie. W tak krótkim okresie niemożliwe więc okazało się wypracowanie jakiegokolwiek schematu współpracy, nie mówiąc o konkretnych ustaleniach czy skutecznym rozwiązywaniu zadań.

Spośród zmian zachodzących w 2007 r. na arenie międzynarodowej, silnie oddziaływających na relacje polsko-rosyjskie, największe znaczenie miały przedterminowe wybory parlamentarne w Polsce, które przyniosły wygraną Platformy Obywatelskiej. Z Polskim Stronnictwem Ludowym utworzyła ona koalicyjny rząd, bardziej otwarty na dialog z Rosją niż poprzednia ekipa, co w efekcie ociepliło stosunki. Skutkiem tej „odwilży” była decyzja, w grudniu 2007 r., ministrów spraw zagranicznych Polski – Radosława Sikorskiego i Rosji – Siergieja Ławrowa, o reaktywacji działalności Polsko-Rosyjskiej Grupy ds. Trudnych³. Uznano bowiem, że swoją działalnością może ona znacząco poprawić klimat relacji międzypaństwowych. Wówczas postanowiono także, że zmianie ulegnie jej skład, postawiono też przed nią inne cele. Szefowie dyplomacji zdecydowali, że będzie miała ona współprzewodniczących pochodzących z obu państw – Polska wyznaczyła na to stanowisko byłego ministra spraw zagranicznych, Adama D. Rotfelda, Rosja – Anatolija Torkunowa, rektora Moskiewskiego Państwowego Instytutu Stosunków Międzynarodowych. W jej skład weszło ponadto wielu wybitnych polskich i rosyjskich ekspertów z różnych dziedzin – historii, politologii, prawa, ekonomii. Reprezentacja taka dodatkowo miała zapewnić, że opracowywane problemy zbadane zostaną w sposób rzeczowy i kompetentny. W skład polskiej części grupy weszli: ambasador Jerzy Bahr, dr Sławomir Dębski, Dariusz Gabrel, dr Andrzej Grajewski, dr Andrzej Kunert, prof. Daria Nałęcz, prof. Włodzimierz Marciniak, prof. Wojciech Materski, dr Katarzyna Pełczyńska-Nałęcz, prof. Jerzy Pomianowski, Andrzej Przewoźnik (zginął w katastrofie lotniczej pod Smoleńskiem), Katarzyna Rawska-Górecka oraz prof. Władysław Stępnia. Skład grupy rosyjskiej to: prof. Władimir G. Baranowski, prof. Inessa S. Jazborowska, prof. Natalia S. Lebiediewa, dr Artiom W. Malgin, prof. Giennadij F. Matwiejew, prof. Siergiej M. Monin, prof. Michaił M. Narinski, prof. Albina F. Noskowa, dr Tatiana F. Pawłowa, prof. Paweł W. Sawaskow, generał-major Aleksandr W. Trietecki, prof. Leonid W. Wardomski⁴.

² M. Kaczmarek, P. Żochnowski, *Rosja wobec tarczy antyrakietowej – brak perspektyw na porozumienie*, „Tydzień na Wschodzie. Biuletyn Analityczny” 2011, nr 21 (181), s. 2–3.

³ Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP, *Spotkanie Ministra Spraw Zagranicznych RP Radosława Sikorskiego z Ministrem Spraw Zagranicznych Rosji Siergiejem Ławrowem 7 grudnia 2007 r.*, [w:], www.msz.gov.pl/Spotkanie_Ministra_Spraw_Zagranicznych_RP_Radoslaw_Sikorskiego_z_Ministrem_Spraw_Zagranicznych_Rosji_Siergiejem_Lawrowem_7_grudnia_2007_r_12577.html [22.06.2011].

⁴ Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, *Skład Polsko-Rosyjskiej Grupy ds. Trudnych*, www.pism.pl/files/?id_plik=7152 [24.06.2011].

Pierwsze po reaktywacji, nieformalne spotkanie współprzewodniczących grupy (Anatolij W. Torkunow i Adam D. Rotfeld) odbyło się w dniach 1–2 lutego 2008 r. w Brukseli, którą uznano za terytorium neutralne. Omówiono wówczas temat współpracy, harmonogramu, a także pełnego składu grupy, podkreślając, że istotne jest zachowanie symetrii⁵ (w polskiej części grupy jest 14 osób, w rosyjskiej 13). W skład grupy weszli także pracownicy ministerstw spraw zagranicznych obu krajów, co miało usprawnić komunikację, aby rządy obu krajów mogły szybko podejmować określone decyzje związane z pracami grupy. Zaznaczono także, że ważne jest zachowanie otwartego charakteru grupy – nie wykluczano udziału innych zainteresowanych i podkreślono znaczenie udziału w tym przedsięwzięciu przedstawicieli głównych wyznań obu krajów: Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce i Rosyjskiej Cerkwi Prawosławnej⁶.

Pierwsze spotkanie oficjalne odbyło się w Warszawie, 12–14 czerwca 2008 r.⁷ Rozpoczęło się zorganizowanym w Ambasadzie Federacji Rosyjskiej w Warszawie przyjęciem z okazji Dnia Rosji, rosyjskiego święta narodowego. Takie nieformalne rozpoczęcie nieco złagodziło napięcie i poprawiło atmosferę. Kolejna część posiedzenia miała miejsce w pałacyku Przeździeckich, należącym do Ministerstwa Spraw Zagranicznych. Odbyła się tam narada na temat charakteru prac grupy, jej celów, zadań i wstępnego planu pracy.

Ustalono, że grupa wydawać będzie zalecenia dla władz, które powinny usprawnić proces usuwania problemów historycznych z zakresu kontaktów bilateralnych. 14 czerwca 2008 r. członkowie Polsko-Rosyjskiej Grupy ds. Trudnych spotkali się z przedstawicielami różnych instytucji, np. ze Stowarzyszenia Rodzin Katyńskich, organizacjami pozarządowymi i mediami. Po spotkaniu wydano komunikat, w którym określono założenia działalności grupy. Powinna ona wykorzystać dotychczasowe osiągnięcia i prace tej instytucji – od momentu jej powstania w 2002 r. Podkreślono także, że poprawa klimatu politycznego między krajami sprzyja funkcjonowaniu tej organizacji, ułatwiając rozwiązywanie problemów natury historycznej, szczególnie dotyczących zbrodni w Katyniu w 1940 r. Jako cel reaktywowanej grupy przyjęto „oczyszczanie drogi i usuwanie przeszkód w procesie podejmowania decyzji na najwyższym szczeblu, które stworzą trwałą fundament partnerskich stosunków opartych na prawdzie i wzajemnym szacunku”, a jej zadaniem ma być ułatwianie „rozwiązywanie tych problemów z przeszłości, które blokują i utrudniają wzajemne relacje i podejmowanie stosownych decyzji”⁸.

⁵ Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP, *Komunikat dotyczący spotkania współprzewodniczących Grupy ds. Trudnych w stosunkach polsko-rosyjskich*, www.msz.gov.pl/Komunikat,dot.,spotkania,Wspolprzewodniczaczych,Grupy,do,Spraw,Trudnych,w,stosunkach,polsko-rosyjskich,14608.html [14.04.2011].

⁶ *Ibidem*.

⁷ A. D. Rotfeld, A. W. Torkunow, *Białe plamy – czarne plamy. Sprawy trudne w polsko-rosyjskich relacjach 1918–2008*, Warszawa 2010, s. 14.

⁸ *Komunikat o wynikach pracy posiedzenia Wspólnej Polsko-Rosyjskiej Grupy ds. Trudnych (Warszawa, 12–14 czerwca 2008 r.)*, *ibidem*, s. 880.

Określając uprawnienia Polsko-Rosyjskiej Grupy ds. Trudnych zaznaczono, że nie będzie ona stanowić ciała zastępczego wobec instytucji państwowych i urzędów, lecz ma za zadanie wypełnić treścią puste miejsca we wzajemnych relacjach. Już w czasie pierwszego posiedzenia omówiono projekt publikacji poświęconej najbardziej problematycznym zagadnieniom w polsko-rosyjskiej historii XX w., zaznaczając, że to wspólne dzieło zawierać będzie polski i rosyjski punkt widzenia na najbardziej drażliwe kwestie. Wydanie tej publikacji miało być pierwszym etapem prac. Aktywne zaangażowanie, w tym przedstawiciele Cerkwi Prawosławnej i Kościoła katolickiego, oraz obecność polityków polskich i rosyjskich już w czasie pierwszego posiedzenia świadczy o dużym znaczeniu działalności grupy.

Polsko-Rosyjska Grupa ds. Trudnych ponownie zebrała się 27–28 października w Domu Przyjęć Ministerstwa Spraw Zagranicznych Federacji Rosyjskiej, a sesję otworzył rosyjski minister spraw zagranicznych Siergiej Ławrow. W posiedzeniu wzięli też udział: polski ambasador w Moskwie Jerzy Bahr oraz wiceminister spraw zagranicznych Rosji Władimir G. Titow. W czasie spotkania uzgodniono, że na wiosnę 2009 r. zostaną przedstawione wstępne wersje rozdziałów książki, poruszające m.in. problemy okresu międzywojennego, genezy II wojny światowej i zbrodni katyńskiej⁹, oraz inne zagadnienia ciążyące na wzajemnych relacjach. Ponadto przedstawiono projekt kolejnej publikacji poświęconej 70. rocznicy wybuchu II wojny światowej, której redaktorami zostali Sławomir Dębski i Michaił M. Narinski. Książka miała podjąć temat przyczyn wybuchu II wojny światowej, jako że jest on inaczej odbierany w Polsce, a inaczej w Rosji. Obie publikacje miały zostać skonstruowane na zasadzie „lustrzanego odbicia” – tekstu polskiego i rosyjskiego. Podczas drugiego posiedzenia zwrócono także uwagę na istotny problem badawczy, a mianowicie niedostateczny dostęp do materiałów archiwalnych, zwłaszcza do Archiwum Polityki Zagranicznej Federacji Rosyjskiej, bez których niemożliwe jest pełne przedstawienie owoców wspólnej pracy. Wiele miejsca na moskiewskim posiedzeniu poświęcono również zbrodni katyńskiej, zorganizowano ponadto seminarium w Moskiewskim Państwowym Instytucie Stosunków Międzynarodowych na temat problemów polityki wschodniej Polski i Unii Europejskiej. Wyznaczono też termin następnego spotkania (wiosna 2009 r.).

Trzecia sesja odbyła się więc w dniach 28–29 maja 2009 r., tym razem w Krakowie. W czasie posiedzenia omówiono m.in. rezultaty międzynarodowej konferencji historycznej na temat genezy II wojny światowej (konferencja odbyła się w dniach 26–27 maja 2009 r. w Warszawie, a wzięli w niej udział m.in. naukowcy z Polski, Niemiec i Rosji)¹⁰. Przygotowano list do ministrów zagranicznych Polski i Rosji z propozycjami rozwiązania najbardziej delikatnych spraw¹¹, podniesio-

⁹ *Komunikat z posiedzenia Polsko-Rosyjskiej Grupy ds. Trudnych (Moskwa, 27–28 października 2008 r.)*, *ibidem*, s. 881.

¹⁰ Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP, *Międzynarodowa konferencja historyczna poświęcona przyczynom II wojny światowej*, www.msz.gov.pl/Międzynarodowa,konferencja,historyczna,poswiecona,przyczynom,II,wojny,swiatowej,27823.html [27.06.2011].

¹¹ A. D. Rotfeld, A. W. Torkunow, *op. cit.*, s. 19; *Komunikat końcowy z posiedzenia Polsko-Rosyjskiej Grupy ds. Trudnych (Kraków, 28–29 maja 2009 r.)*, *ibidem*, s. 882.

no sprawę uszanowania miejsc spoczynku represjonowanych, zarówno Polaków, jak i Rosjan, a także poległych w konfliktach na terytoriach Polski i Rosji. Dużą wagę nadano również spotkaniom grupy z przedstawicielami głównych wyznań: w Polsce z metropolitą krakowskim kard. Stanisławem Dziwiszem, a w Rosji z arcybiskupem Hilarionem, metropolitą wołokołamskim.

Kolejne spotkanie odbyło się 9 listopada 2009 r. w Moskwie. Otworzył je wiceminister spraw zagranicznych Aleksandr W. Gruszko. Omówiono bieżące wydarzenia, wśród których niewątpliwie najważniejsza była wizyta premiera Władimira Putina w Polsce, 1 września 2009 r., związana z obchodami 70. rocznicy wybuchu II wojny światowej. Odnotowano także wystąpienie prezydenta Rosji Dmitrija Miedwiediewa 30 października 2009 r., w którym oddał on hołd ofiarom represji stalinowskich¹². Dla Polsko-Rosyjskiej Grupy ds. Trudnych znaczącym wydarzeniem okazała się też publikacja pierwszej wspólnej pracy, pt. *Kryzys 1939 roku w interpretacjach polskich i rosyjskich historyków*. Ważną kwestią poruszoną w trakcie spotkania w Moskwie stały się także obchody rocznicy wojny polsko-bolszewickiej w 1920 r.¹³ Wysłunięto propozycję zorganizowania stosownej wystawy i konferencji historycznej. W czasie moskiewskiego posiedzenia wyznaczono termin następnego spotkania na kwiecień 2010 r. – tak, aby zbiegał się z uroczystościami 70-lecia mordu katyńskiego. Współprzewodniczący postanowili zwrócić się do przedstawicieli głównych wyznań w Polsce i Rosji z propozycją przygotowania wspólnej ceremonii religijnej ku czci zamordowanych. Grupa postanowiła też aktywnie włączyć w organizację spotkania premierów Polski i Rosji, zaplanowanego na 7 kwietnia 2010 r.

Specjalne spotkanie w Katyniu 7 kwietnia 2010 r. okazało się ważnym krokiem ku poprawie stosunków polsko-rosyjskich, zarówno w zakresie historii, tworząc sprzyjające warunki do wyjaśnienia różnic w podejściu obu państw do zbrodni katyńskiej, jak i polityki, przez wzbudzenie szacunku i zrozumienia dla stanowiska partnera. Pomoc w organizacji spotkania szefów rządów polskiego i rosyjskiego dała możliwość prezentacji działalności Grupy ds. Trudnych opinii publicznej. Spotkanie to wywołało pozytywny oddźwięk zwłaszcza w Polsce, przyczyniając się do popularyzacji tego gremium.

Ważnym sprawdzianem relacji polsko-rosyjskich okazała się katastrofa polskiego samolotu rządowego 10 kwietnia 2010 r. w Smoleńsku. W wypadku tym, oprócz prezydenta Polski i jego żony, zginęło 94 osób, w większości pełniących funkcje publiczne. Władze rosyjskie stanęły przed trudnym zadaniem przeprowadzenia sprawnej akcji, zabezpieczenia miejsca, identyfikacji ofiar i przeprowadzenia rzetelnego śledztwa dotyczącego przyczyn katastrofy. Jeszcze w dniu katastrofy powołano komisję ds. ustalenia przyczyn wypadku, nadzorowana przez premiera Władimira Putina. W jej skład weszli przedstawiciele rosyjskich urzędów państwo-

¹² Wystąpienie Prezydenta Federacji Rosyjskiej Dmitrija Miedwiediewa w dniu 30 października poświęcone pamięci ofiar stalinizmu, www.sppr.org.pl/oswiadczenie2.htm [27.06.2011]).

¹³ A. D. Rotfeld, A. W. Torkunow, *op. cit.*, s. 20.

wych, m.in. Ministerstwa ds. Sytuacji Nadzwyczajnych, Ministerstwa Transportu, Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, Prokuratury Generalnej, Sił Powietrznych FR oraz przedstawiciele agencji odpowiedzialnych za bezpieczeństwo ruchu lotniczego¹⁴. Polacy otrzymali wiele wsparcia i solidarności od poruszonych Rosjan. Władze Rzeczypospolitej i Federacji Rosyjskiej nawiązały wówczas bliższe i bardziej otwarte kontakty.

Badaniem przyczyn lotniczego wypadku zajął się w Rosji Międzypaństwowy Komitet Lotniczy (MAK), który 12 stycznia 2011 r. przedstawił raport, obarczając winą za katastrofę wyłącznie stroną polską, a pomijając przy tym niedopatrzenia rosyjskiej. Wywołało to kontrowersje oraz zdawało „się cofać te [polsko-rosyjskie] stosunki do stanu sprzed przełomu”¹⁵ i kwietniowej katastrofy. Obecnie wciąż trwają badania nad ustaleniem przyczyn katastrofy. Zadanie to może jednak okazać się niezwykle trudne, gdyż najprawdopodobniej każda ze stron będzie chciała umniejszyć swoje niedociągnięcia.

4 października 2010 r., w czasie szóstego posiedzenia, członkowie grupy spotkali się z prezydentem Bronisławem Komorowskim¹⁶. Wiele miejsca poświęcono wówczas katastrofie z 10 kwietnia, również i dlatego, że zginęli w niej członkowie grupy: Andrzej Przewoźnik, Andrzej Kremer i Andrzej Sariusz-Skąpski. Ponownie podkreślono też konieczność usprawnienia dostępu do materiałów archiwalnych, zarówno polskich, jak i rosyjskich, a także postulowano wymianę dokumentów pomiędzy państwami. Kolejne plenarne posiedzenie zaplanowane zostało na wiosnę 2011 r. w Rosji¹⁷.

1 czerwca 2011 r. grupa spotkała się więc w Rydze. Głównym tematem ostatniego, jak do tej pory, posiedzenia, był traktat ryski, podpisany po wojnie w 1920 r. Spotkanie to zostało zdominowane także przez kwestię rosyjskich jeńców wojennych w Polsce po wojnie polsko-bolszewickiej. Złe traktowanie jeńców, niewystarczające warunki sanitarne, głód oraz mnożące się choroby doprowadziły do śmierci dziesiątek tysięcy żołnierzy radzieckich zamkniętych w polskich obozach jenieckich, niejednokrotnie były nazywane w Rosji anty-Katyniem. Ustalono także, że gremium będzie się także zajmowało wpływem stosunków polsko-rosyjskich na współczesną sytuację międzynarodową obu krajów¹⁸.

¹⁴ W. Konończuk, P. Żochowski, *Działania władz rosyjskich po katastrofie pod Smoleńskiem*, www.osw.waw.pl/pl/publikacje/tydzien-na-wschodzie/2010-04-14/dzialania-wladz-rosyjskich-po-katastrofie-pod-smolenskiem [20.05.2011].

¹⁵ *Stosunki Polska–Rosja po raporcie MAK*, www.wyborcza.pl/1,76842,8980973,Stosunki_Polska_Rosja_po_raporcie_MAK.html [22.05.2011].

¹⁶ *Spotkanie prezydenta z członkami Polsko-Rosyjskiej Grupy ds. Trudnych*, www.polska.re.pl/artykul/15874.html [12.06.2011].

¹⁷ *Komunikat końcowy z posiedzenia Polsko-Rosyjskiej Grupy ds. Trudnych (Warszawa, 4 października 2010 r.)*, s. 884–885.

¹⁸ M. Wojciechowski, *Polacy i Rosjanie dyskutują o trudnej historii*, www.wyborcza.pl/1,76842,9716651,Polacy_i_Rosjanie_dyskutuja_o_trudnej_historii.html [03.06.2011].

Efekty działalności

Do tej pory najważniejszymi skutkami prac Polsko-Rosyjskiej Grupy ds. Trudnych są dwie publikacje: *Kryzys 1939 roku w interpretacjach polskich i rosyjskich historyków* oraz *Białe plamy – czarne plamy. Sprawy trudne w polsko-rosyjskich relacjach 1918–2008*. W obu książkach na ten sam temat wypowiedzieli się eksperci rosyjski i polski, przedstawiając swój punkt widzenia, stan badań oraz literatury dotyczącej danego tematu. Przyjęty sposób prezentacji poszczególnych zagadnień umożliwia przedstawienie omawianej kwestii w sposób jasny i precyzyjny, pokazuje podobieństwa i różnice w postrzeganiu historii przez stronę polską i rosyjską.

Kryzys 1939 roku w interpretacjach polskich i rosyjskich historyków został wydany w 2009 r. przez Polski Instytut Spraw Międzynarodowych. Jak wspomniano, jej współautorami byli dwaj wybitni badacze: Sławomir Dębski i prof. Michaił M. Narinski. To „zbiór artykułów polskich i rosyjskich historyków, a jej celem było uchwycenie aktualnego stanu i kierunku rozwoju interpretacji historycznych przyczyn wybuchu II wojny, z uwzględnieniem najnowszych trendów w polskiej i rosyjskiej historiografii oraz możliwie pełnej dostępnej obecnie podstawy źródłowej”¹⁹. Publikacja jest ważnym elementem w dwustronnym dialogu, ze względu na fakt, że geneza II wojny jest odmiennie postrzegana w obu krajach. Stanowi więc pierwszy dobry przykład, że Polska i Rosja mogą w sposób konstruktywny wypracować kompromis w kwestiach historycznych. Druga publikacja, *Białe plamy – czarne plamy. Sprawy trudne w polsko-rosyjskich relacjach 1918–2008*, to efekt dotychczasowych prac Polsko-Rosyjskiej Grupy ds. Trudnych. Na łamach tej ponad 900-stronicowej pracy, polscy i rosyjscy eksperci zaprezentowali rezultaty dwóch lat posiedzeń grupy. Obie pozycje stanowią bardzo ważny wkład w układanie polsko-rosyjskiej historii, zwłaszcza dotyczącej XX w. W dużej mierze powinny mieć one wpływ w Federacji Rosyjskiej, gdzie bardzo mocno w społeczeństwie zakorzenione są stereotypy i niewielka jest wiedza dotycząca historii obu narodów.

Inicjatywą Polsko-Rosyjskiej Grupy ds. Trudnych, niezwykle istotną dla polsko-rosyjskich stosunków i funkcjonowania samej grupy, było utworzenie siostrzanych instytucji, nazwanych Centrami Polsko-Rosyjskiego Dialogu i Porozumienia. Zadaniem tego typu organizacji ma być promowanie dialogu Polski i Rosji na wielu płaszczyznach. Po raz pierwszy koncepcję utworzenia takiej instytucji wysunięto na trzeciej sesji grupy, następnie ideę tę powtarzano kilkakrotnie, aż do momentu oficjalnego ogłoszenia jej realizacji, co nastąpiło 7 kwietnia 2010 r. w czasie spotkania premiera Donalda Tuska i Władimira Putina w Katyniu. Wówczas premierzy oficjalnie ogłosili, że Ministerstwa Kultury obu państw będą odpowiedzialne za utworzenie Centrów Dialogu i Porozumienia Polsko-Rosyjskiego.

6 grudnia 2010 r. podczas oficjalnej wizyty w Polsce prezydenci Miedwiediew i Komorowski, podpisali list intencyjny w sprawie Centrum Dialogu i Po-

¹⁹ *Kryzys 1939 roku w interpretacjach polskich i rosyjskich historyków* www.pism.pl/index/?id=0584ce565c824b7b7f50282d9a19945b [16.05.2011].

rozumienia. 25 lutego 2011 r. w Sejmie RP odbyło się głosowanie nad ustawą o utworzeniu Centrum Polsko-Rosyjskiego Dialogu i Porozumienia. Za uchwaleniem ustawy głosowało 174 posłów, przeciwko 140, a dwóch wstrzymało się od głosu²⁰. Ustawa weszła w życie 19 kwietnia 2011 r. Zakłada utworzenie Centrum Polsko-Rosyjskiego Dialogu i Porozumienia, którego celem jest „Inicjowanie, wspieranie i podejmowanie działań w Rzeczypospolitej Polskiej i Federacji Rosyjskiej na rzecz dialogu i porozumienia w stosunkach polsko-rosyjskich”²¹. Przed Centrum postawiono wiele innych zadań, m.in.:

[...] prowadzenie, inicjowanie i wspieranie badań naukowych; upowszechnianie w społeczeństwach polskim i rosyjskim wiedzy o stosunkach polsko-rosyjskich [...]; organizowanie konferencji, sympozjów, seminariów, wykładów i dyskusji; utrzymywanie kontaktów z ośrodkami akademickimi, eksperckimi, naukowymi, kulturalnymi i politycznymi w Polsce i Rosji, a także inicjowanie i wspieranie polsko-rosyjskiej wymiany młodzieży i studentów²².

Ustawa zawiera także wytyczne dotyczące podstawowych organów instytucji, długości kadencji, określa kompetencje poszczególnych organów i źródła finansowania działalności. Na jej podstawie minister kultury Bogdan Zdrojewski powołał Sławomira Dębskiego na pełnomocnika ds. organizacji Centrum²³. W inicjatywie powstania Centrum Dębski widzi przede wszystkim instytucję mogącą w sposób istotny przyczynić się do trudnego procesu walki ze stereotypami i mitami w stosunkach polsko-rosyjskich²⁴. Inauguracja działalności Polsko-Rosyjskiego Centrum Dialogu i Porozumienia odbyła się we Wrocławiu 24 czerwca 2011 r., podczas I Polsko-Rosyjskiego Kongresu Mediów.

Podsumowanie

Utworzona w 2002 r., a reaktywowana w 2007 r. Polsko-Rosyjska Grupa ds. Trudnych wnosi ogromny wkład w poprawę stosunków polsko-rosyjskich. Przede wszystkim jest czynnikiem, który istotnie wpłynął na proces rozwiązywania problematycznych kwestii historycznych, tworząc klimat do wypracowania początkowo wzajemnego zrozumienia, a następnie tolerancji i akceptacji stanowiska drugiej strony.

²⁰ Powstanie Centrum Polsko-Rosyjskiego Dialogu i Porozumienia, www.rp.pl/artukul/617885.html [16.05.2011].

²¹ Ustawa z 25 marca 2011 r. o Centrum Polsko-Rosyjskiego Dialogu i Porozumienia, www.sejmometr.pl/dokument/PrNdN [25.04.2011].

²² *Ibidem*.

²³ Dr Sławomir Dębski Pełnomocnikiem MKiDN ds. Centrum Polsko-Rosyjskiego Dialogu i Porozumienia, www.mkidn.gov.pl/pages/posts/dr-slawomir-debski-pelnomocnikiem-mkidn-ds.-centrum-polsko-rosyjskiego-dialogu-i-porozumienia-1805.php [16.05.2011].

²⁴ Będzie Centrum Polsko-Rosyjskie. Żeby obalać stereotypy, www.wprost.pl/ar/201567/Bedzie-centrum-polsko-rosyjskie-Zeby-obalac-stereotyp/ [16.05.2011].

Niewątpliwie przyczyniło się to do wzrostu wzajemnego zaufania pomiędzy Polską a Rosją, ułatwiając prowadzenie otwartego i partnerskiego dialogu. Polscy i rosyjscy eksperci podjęli ogromny wysiłek, aby rzeczowo i bez emocji przeprowadzić proces „odkrywania” wspólnej historii, bez względu na to, jak bolesna byłaby ona dla jednej lub obu stron. Wspólne badanie wzajemnych relacji w przeszłości jest niezbędne, aby przestała być ona narzędziem polityki zagranicznej krajów, aby nie była źródłem tworzenia mitów i stereotypów, boleśnie ciążyących na dwustronnych relacjach. Choć celem grupy nie jest, i nigdy nie było, wypracowanie wspólnej wersji wydarzeń historycznych, to przyczyniła się ona do „ujarzmienia” tejże historii i sprawiła, że możliwe jest podejście racjonalne i rzeczowe.

Profesjonalizm i sukces działań tego gremium jest efektem właściwego doboru ekspertów. Wykazali się zaangażowaniem, kompetencjami, znajomością problematyki i dystansem emocjonalnym. Pozostaje mieć nadzieję, że wypracowane porozumienie w kwestiach historycznych będzie wpływać także na bieżącą politykę Polski i Rosji oraz zostanie twórczo wykorzystane jako przykład dwustronnej współpracy.

Bibliografia

- Będzie Centrum Polsko-Rosyjskie. Żeby obalać stereotypy*, www.wprost.pl/ar/201567/Bedzie-centrum-polsko-rosyjskie-Zeby-obalac-stereotypy/ [16.05.2011].
- Dębski o Centrum Polsko-Rosyjskiego Dialogu i Porozumienia*, www.info.wiara.pl/doc/589431.Debbski-o-centrum-polskorosyjskiego-dialogu-i-pojednania [10.05.2011].
- Dialog z Rosjanami o sprawach trudnych*, www.wyborcza.pl/1,76842,7238403,Dia-log_z_Rosjanami_o_sprawach_trudnych.html [25.04.2011].
- Dr Sławomir Dębski Pełnomocnikiem MKiDN ds. Centrum Polsko-Rosyjskiego Dialogu i Porozumienia*, www.mkidn.gov.pl/pages/posts/dr-slawomir-debski-pelnomocnikiem-mkidn-ds.-centrum-polsko--rosyjskiego-dialogu-i-porozumienia-1805.php [16.05.2011].
- Kaczmarek M., Żochowski P., *Rosja wobec tarczy antyrakietowej – brak perspektyw na porozumienie*, „Tydzień na Wschodzie. Biuletyn Analityczny” 2011, nr 21 (181).
- Komunikat dotyczący spotkania współprzewodniczących Grupy ds. Trudnych w stosunkach polsko-rosyjskich*, www.msz.gov.pl/Komunikat,dot.,spotkania,Wspolprzewodniczaczych,Grupy,do,Spraw,Trudnych,w,stosunkach,polsko-rosyjskich,14608.html [14.04.2011].
- Konończuk W., Żochowski P., *Działania władz rosyjskich po katastrofie pod Smoleńskiem*, www.osw.waw.pl/pl/publikacje/tydzien-na-wschodzie/2010-04-14/dzialania-wladz-rosyjskich-po-katastrofie-pod-smolenskiem [20.05.2011].

- Kryzys 1939 roku w interpretacjach polskich i rosyjskich historyków*, www.pism.pl/index/?id=0584ce565c824b7b7f50282d9a19945b [16.05.2011].
- Międzynarodowa konferencja historyczna poświęcona przyczynom II wojny światowej*, www.msz.gov.pl/Międzynarodowa,konferencja,historyczna,poswiecona,przyczynom,II,wojny,swiatowej,27823.html [27.06.2011].
- Pamiętamy o przeszłości, myślimy o przyszłości*, www.wyborcza.pl/1,75515,7539976,Pamietamy_o_przeszlosci__myslimy_o_przyszlosci.html [25.04.2011].
- Politykofizyka naczyń połączonych*, www.wyborcza.pl/1,76842,8277183,Politykofizyka_naczyn_polaczonych.html [14.04.2011].
- Polska–Rosja. Czas na zmianę!*, www.wyborcza.pl/1,76842,8094279,Polska___Rosja___Czas_na_zmiane_.html [25.04.2011].
- Polska i Rosja podpisały list intencyjny w sprawie Centrum Dialogu i Porozumienia*, www.gazetaprawna.pl/wiadomosci/artykuly/470041,polska_i_rosja_podpisaly_list_intencyjny_w_sprawie_centrum_dialogu_i_porozumienia.html [13.05.2011].
- Polska–Rosja. Przełamać nieufność i stereotypy*, www.wyborcza.pl/1,97557,8763934,Polska_Rosja___Biale_plamy___czarne_plamy___Przelamac.html [14.04.2011].
- Posiedzenie Polsko-Rosyjskiej Grupy ds. Trudnych*, www.msz.gov.pl/Posiedzenie,Polsko-Rosyjskiej,Grupy,do,Spraw,Trudnych,38309.html [14.04.2011].
- Powstanie Centrum Polsko-Rosyjskiego Dialogu i Porozumienia*, www.rp.pl/artykul/617885.html [16.05.2011].
- Premier spotkał się z Polsko-Rosyjską Grupą ds. Trudnych*, www.poprzedniastrona.premier.gov.pl/print.php?id=2180 [14.04.2011].
- Prezentacja publikacji Polsko-Rosyjskiej Grupy ds. Trudnych*, www.msz.gov.pl/Prezentacja,publikacji,Polsko,%E2%80%93,Rosyjskiej,Grupy,ds.,Trudnych,39630.html [14.04.2011].
- Prezydent podpisał ustawę o Centrum Polsko-Rosyjskiego Dialogu*, www.wiadomosci.gazeta.pl/Wiadomosci/1,81048,9414448,Prezydent_podpisal_ustawe_o_Centrum_Polsko_Rosyjskiego.html [14.04.2011].
- Rosja i Polska – partnerzy i sąsiedzi*, www.wyborcza.pl/1,76842,8319529,Rosja_i_Polska___partnerzy_i_sasiedzi.html [14.04.2011].
- Rotfeld A. D., Torkunow A. W., *Białe plamy – czarne plamy. Sprawy trudne w polsko-rosyjskich relacjach 1928–2008*, Polsko-Rosyjska Grupa ds. Trudnych, Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, Warszawa 2010.
- Rozmowa Polskiego Radia z dr Sławomirem Dębskim*, www2.polskieradio.pl/za-granica/ru/news/artykul144957.html [12.06.2011].
- Skład Polsko-Rosyjskiej Grupy ds. Trudnych*, www.pism.pl/files/?id_plik=7152 [24.06.2011].
- Spotkanie Ministra Spraw Zagranicznych RP Radosława Sikorskiego z Ministrem Spraw Zagranicznych Rosji Siergiejem Ławrowem 7 grudnia 2007 r.*, www.msz.gov.pl/Spotkanie,Ministra,Spraw,Zagranicznych,RP,Radoslaw,Sikorskiego,z,Ministrem,Spraw,Zagranicznych,Rosji,Siergiejem,Lawrowem,7,grudnia,2007,r.,12577.html [22.06.2011].

Spotkanie prezydenta z członkami Polsko-Rosyjskiej Grupy ds. Trudnych, www.polska.re.pl/artukul/15874.html [12.06.2011].

Stosunki Polska–Rosja po raporcie MAK, www.wyborcza.pl/1,76842,8980973,Stosunki_Polska_Rosja_po_raporcie_MAK.html [22.05.2011].

Ustawa z 25 marca 2011 roku o Centrum Polsko-Rosyjskiego Dialogu i Porozumienia, www.sejmometr.pl/dokument/PrNdN [13.05.2011].

W Centrum Polsko-Rosyjskiego Dialogu kontynuacja prac Grupy ds. Trudnych, www.money.pl/archiwum/wiadomosci_agencyjne/pap/artukul/w;centrum;polsko-rosyjskiego;dialogu;kontynuacja;prac;grupy;ds;trudnych,76,0,729676.html [25.04.2011].

Wizyta Ministra Spraw Zagranicznych Federacji Rosyjskiej Siergieja Ławrowa, www.msz.gov.pl/Wizyta,Ministra,Spraw,Zagranicznych,Federacji,Rosyjskiej,Siergieja,Lawrowa,38892.html [14.04.2011].

Wojciechowski M., *Polacy i Rosjanie dyskutują o trudnej historii*, www.wyborcza.pl/1,76842,9716651,Polacy_i_Rosjanie_dyskutuja_o_trudnej_historii.html [03.06.2011].

W Senacie o Centrum Polsko-Rosyjskiego Dialogu i Porozumienia, www.wiadomosci.gazeta.pl/Wiadomosci/1,81048,9268046,W_Senacie_o_Centrum_Polsko_Rosyjskiego_Dialogu_i_Porozumienia.html [13.05.2011].

Wystąpienie Prezydenta Federacji Rosyjskiej Dmitrija Miedwiediewa 30 października poświęcone pamięci ofiar stalinizmu, www.sppr.org.pl/oswiadczenie2.htm [27.06.2011].

Żyła M., *Polska gotowa na pojednanie. Rozmowa z Adamem D. Rotfeldem*, www.tolerancja.pl/?polska-gotowa-na-pojednanie,330,,1 [14.04.2011].